

Att bli anställningsbar

Samverkande maktordningar i diskurser om
ungdomsarbetslöshet

Manuela Rossing

Centrum för genusvetenskap

Lunds universitet

Handledare: Ina Knoblock

GNVK01 - VT14

Abstract

This thesis analyses dominant discourses in five reports about methods used in Swedish youth unemployment programs financed mainly by the European union. The purpose is to examine and deconstruct creation of meaning in institutional knowledge production about employability.

With a poststructuralist approach the thesis draws on Laclau and Mouffe's discourse theory. The feminist concept of intersectionality is used to examine how interacting power relations interplay in the meaning constructing processes which generates inequality. The combination of discourse theory and the intersectionality perspective creates an intertwined theoretical framework.

The analysis shows that the discourse of the individual's responsibility for the unemployment and the transformation towards employability, dominates the examined material. Articulations of superiority and inferiority construct subject positions as "employable" or "unemployable". It shows that meaning of desirable behaviour is created through gendered, racialized and classed subject positions and through the concept of respectability as well as the notion of able-bodiedness. The dominating discourses and it's fixation of meaning creates demands for "improvement" and discipline. It also creates restricted subject positions, reproduces hegemonic definitions of "work" and phrases the concept of youth unemployment as an individual problem.

Keywords: discourse, employability, intersectionality, youth unemployment

Nyckelord: diskurs, anställningsbarhet, intersektionalitet, ungdomsarbetslöshet

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
2 Bakgrund	2
2.1 Arbetsmarknadsstrategin ”Europa 2020”.....	2
2.2 Arbetsmarknadspolitik nationellt	2
2.3 Temagruppen Unga i arbetslivet.....	3
3 Syfte och frågeställning	4
4 Tidigare forskning	5
4.1 Arbete	5
4.2 Intersektionalitet och arbete	6
4.3 Anställningsbarhet som process.....	6
5 Teori.....	8
5.1 Diskursteori och intersektionalitet.....	8
5.2 Diskursteori	8
5.3 Intersektionalitet.....	10
6 Metod.....	14
6.1 Metodologi och epistemologi.....	14
6.2 Diskursanalys som metod	14
6.3 Material.....	15
6.4 Etiska överväganden.....	16
7 Analys	18
7.1 Att inte vara anställningsbar.....	19
7.2 Att bli anställningsbar.....	27
8 Slutsatser.....	35
9 Referenser.....	39

1 Inledning

Att ifrågasätta betydelsen av arbete och arbetsmarknadens villkor är centralt för feministiska forskare och aktivister (Selberg & Mulinari 2011). Utifrån feministiska perspektiv kritiseras bland annat vad som räknas som arbete, hur gränsen mellan det privata och offentliga konstrueras, de villkor som präglar de arbeten med lägst status som kvinnor och migranter i hög grad hänvisas till samt hur arbete upprätthåller maktrelationer och reproducerar underordning (Mulinari 2007; Anderson 2000; Acker 2011; Weeks 2004). Journalisten Rebecka Bohlin beskriver i reportageboken *De osynliga – om Europas fattiga arbetarklass* de livsvillkor och sammanhang som de mest utsatta, framförallt kvinnor i servicebranschen, vittnar om. Bilden som växer fram belyser de starkt utsatta positioner vilka präglas av långa arbetsdagar, låga löner, osäkra villkor, usla arbetsmiljöer och utslitna kroppar (Bohlin 2012). Samtidigt domineras den europeiska arbetsmarknaden, efter år av ekonomiska kriser, globala omfördelningar av arbete och nyliberal ekonomisk politik, av hög arbetslöshet (Mulinari 2009). Den här uppsatsen tar sin utgångspunkt i den feministiska arbetslivsforskningen och argumenterar för att hur individer positioneras i relation till arbetsmarknaden är avgörande för deras förutsättningar och möjligheter.

Institutionellt meningsskapande konstruerar betydelse i relation till de individer som av olika anledningar inte har tillgång till lönearbete som försörjningsmedel. I en tid av hög arbetslöshet, särskilt bland unga både i Sverige och Europa, är det relevant att undersöka den betydelse som skapas genom kategorisering av individer. Anställningsbarhet är ett modeord i såväl utbildnings- som arbetsmarknadspolitik i dagens Sverige (Fogde 2011: 25). Därför blir det relevant att undersöka den betydelse som skapas kring begreppet och studera hur det kan länkas till föreställningar om önskvärt beteende och disciplinering. Olika maktordningar samverkar och transformerar varandra i den betydelseskapande processen, vilket formar innebörden av begreppet anställningsbarhet. Det är därför angeläget att utgå från ett intersektionellt perspektiv på meningsskapande inom svensk arbetsmarknadspolitik. Ambitionen i uppsatsen är att utifrån den feministiska kritiken av arbetets betydelse och ett intersektionellt perspektiv, bidra till diskussionen om anställningsbarhet.

2 Bakgrund

Här presenterar jag kortfattat den Europeiska unionens arbetsmarknadsstrategi och länkar den till svensk arbetsmarknadspolitik. Jag beskriver även de myndigheter som genomför de politiska satsningarna och fördelar medel till sysselsättningsprojekt i Sverige.

2.1 Arbetsmarknadsstrategin ”Europa 2020”

Idag finns det cirka 23 miljoner arbetslösa i EU (En agenda 2013). I den övergripande strategin, ”Europa 2020”, ingår politiska initiativ för att EU ska nå målet att 75 % av befolkningen mellan 20-64 år ska arbeta (ibid.). Europeiska socialfonden är den fond inom EU som arbetar med sysselsättningen i medlemsländerna och som med en budget på 10 miljarder euro per år investerar i projekt för att främja sysselsättningsmöjligheter (Europeiska socialfonden 2013). Socialfondens svenska program förvaltas av ESF-rådet som mellan 2007-2013 tilldelats 6,2 miljarder kronor från den Europeiska socialfonden. ESF-rådet fördelar dessa medel, tillsammans med statliga offentliga medel, till olika lokala projekt i Sverige (Tema unga 2014a).

2.2 Arbetsmarknadspolitik nationellt

Svensk arbetsmarknadspolitik kan inte förstås frikopplad från den Europeiska nivån då de övergripande sysselsättningsmålen har nationella rekommendationer som påverkar den svenska arbetsmarknadspolitik (Europe 2020 2013; ESF i EU 2013). Den nuvarande svenska regeringens viktigaste mål är full sysselsättning (Regeringen 2013). ”Arbetslinjen” präglar arbetsmarknadspolitik och syftar till att fler ska kunna och vilja arbeta och att färre ska stå utanför arbetsmarknaden (Regeringen 2013). Forskning visar att arbetsmarknadspolitik i Sverige under de senaste decennierna kan förstås utifrån en nyliberal politisk och ekonomisk kontext (Mulinari 2009: 210-211). Processer av global arbetsdelning och ekonomiska kriser skapar ramarna för de reformer, som privatiseringar och nedskärningar i socialförsäkringssystem, som genomförts i Sverige sedan 1990-talet (ibid.).

2.3 Temagruppen Unga i arbetslivet

”Temagruppen Unga i arbetslivet” (framöver Temagruppen) är ett samarbetsprojekt mellan Arbetsförmedlingen, Ungdomsstyrelsen, Communicare, Försäkringskassan, Skolverket, Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting. Temagruppen sammanställer information som får inflytande på flera nivåer och riktar sig till beslutsfattare som arbetar med områden som rör unga samt sprider kunskap till statliga myndigheter och institutioner (Tema unga 2014b). Temagruppen intar därmed en mellanposition i relation till den europeiska nivån, de statliga myndigheterna och enskilda lokala sysselsättningsprojekt.

Temagruppen sammanställer de metoder och arbetssätt som de enskilda projekten som fått stöd från ESF-rådet använder sig av. Det rör sig om hundratals lokala projekt i kommuner och regioner runt om i Sverige. Temagruppen tar fram kunskap om unga, mellan 13-29 år, som ”varken arbetar eller studerar” (Tema unga 2014b). Uppdraget är att sammanställa övergripande resultat som kan analyseras för att få en långsiktig helhetsbild. Detta för att åstadkomma strategisk påverkan på högre nivå och bland annat föreslå hur projektresultaten kan överföras till ordinarie verksamhet i stat och kommun (ibid.). Min uppsats är en undersökning av kunskapsproduktionen inom Temagruppen, som i huvudsak utgörs av rapporter och publikationer. Eftersom Temagruppen syftar till att sammanställa information om metoder som redan används och som kommer att användas i lokala projekt över hela Sverige, menar jag att kunskapen som produceras inom ramen för Temagruppen är viktig att analysera.

3 Syfte och frågeställning

Jag uppfattar arbete som praktiker, som skapar materiella villkor och ger upphov till diskursiv betydelse. Jag ser Temagruppen som en del av svensk arbetsmarknadspolitik och min uppsats är en analys av den kunskap som produceras inom Temagruppen. Jag vill undersöka hur diskursiv betydelse kring *anställningsbarhet* skapas inom ramen för denna kunskapsproduktion. Syftet är därmed att undersöka den betydelse som skapas om anställningsbarhet i diskurserna som dominerar materialet.

Mina frågeställningar är:

Vilka dominerande diskurser framkommer i kunskapsproduktionen inom ”Temagruppen unga i arbetslivet”? Vilka förväntningar, föreställningar och normer skapas i materialet?

Hur skapas subjektspositionerna som anställningsbar respektive icke-anställningsbar? Hur kan betydelsen kring anställningsbarhet förstås med ett intersektionellt perspektiv?

4 Tidigare forskning

Här följer en tematisk genomgång av ett urval av tidigare forskning som fokuserat på arbete, intersektionalitet och subjektsskonstruktioner. Jag vill positionera min uppsats i skärningspunkten mellan dessa överlappande områden. Jag gör inte anspråk på en uttömmande redogörelse av dessa olika forskningsfält utan väljer att lyfta fram de diskussioner som är centrala för uppsatsen. Här beskrivs forskning med olika vetenskapsteoretiska utgångspunkter, både undersökningar som genom intervjuer fokuserar på erfarenheter och forskning som studerar diskurser genom textanalys.

4.1 Arbete

Tidigare forskning poängterar att arbetslivet har en central position i människors liv och utgör en plats för skapandet av identitet och gemenskaper, men även av ojämlikhet och motstånd (Selberg & Mulinari 2011; Acker 2011; Persson Thunqvist 2006). Sociologerna och genusvetarna Rebecca Selberg och Paula Mulinari skriver om hur feministisk forskning om arbete tagit avstamp i marxistiska analyser och fokuserat på relationen mellan patriarkat och kapitalism. Denna forskningen har vidareutvecklat arbetslivsforskningen genom diskussioner kring definitionen av arbete och vad som värderas som arbete (Selberg & Mulinari 2011: 13-15). Därefter har poststrukturalismen, med sitt fokus på språk och text, influerat den genusvetenskapliga arbetslivsforskningen (ibid.). Statsvetaren Kathi Weeks argumenterar för att feministisk forskning om arbete bör gå bortom det som hon kallar modernism-postmodernism paradigmet och blanda teoretiska influenser för att teoretisera arbete och ojämlikhet (Weeks 2004: 181-183). Jag inspireras av Weeks selektiva inställning som ifrågasätter vetenskapsteoretisk dikotomisering (ibid.). Arbete är en aktivitet som skapar samhället i sig, med de sociala nätverk och de subjekt som upprätthålls i dessa, menar Weeks (2004:184-185). Vad som uppfattas som arbete är resultat av instabila konstruktioner som är föränderliga (Weeks 2004: 186). Vilken typ av praktiker som vid en viss tid och plats anses vara värdeskapande arbete får konsekvenser för vad som är möjligt att göra eller vara (ibid.). I uppsatsen utgår jag delvis från Weeks uppfattning och väljer att se arbete som en betydelseskapande praktik som får både materiella och diskursiva effekter. Men mitt fokus ligger inte på meningsskapande genom arbetspraktiker i sig, utan på hur mening skapas i relation till föreställningar om arbete och anställningsbarhet.

4.2 Intersektionalitet och arbete

Selberg och Mulinari argumenterar för vidareutveckling av intersektionella feministiska analyser inom arbetslivsforskning som undersöker relationen mellan arbete och kategorier som kön, sexualitet, klass och ”ras”/etnicitet (Selberg & Mulinari 2011: 9, 28-29). Paula Mulinari använder i sin avhandling om servicearbete intersektionalitetsbegreppet som ett analytiskt redskap (Mulinari 2007: 69). Studien visar bland annat hur ojämlika sociala relationer blir en del av arbetsprocessen och varan inom servicearbete (Mulinari 2007: 143-147, 240, 265-267). Jag inspireras av Mulinaris fokus på arbete som process, där *görandet* av exempelvis kön i arbetsprocessen blir centralt i analysen (Mulinari 2007: 46). Även sociologen Joan Acker studerar ojämlikhet och arbete med fokus på effekter av könade och rasifierade klasspraktiker i organisationer (Acker 2011). Ojämlikhet definieras av Acker som systematiska skillnader när det gäller makt och möjligheter angående exempelvis lön, arbetsmiljö och anställningstrygghet (Acker 2011: 38-39). Acker konstaterar att arbete generellt organiseras utifrån idén om en självförsörjande och autonom vit man (Acker 2011: 44). Jag utgår från Ackers diskussion kring ojämlikhet, som jag förstår som processer, praktiker och betydelser som skapar och reproducerar maktrelationer. Även statsvetaren Sara Carlbaum (2012) använder i sin avhandling vad jag, med Lykkes definition, ser som ett implicit intersektionellt perspektiv (Lykke 2009: 106). Carlbaum dekonstruerar meningsskapande processer i förhållande till subjekspositioner inom utbildningspolitiken (Carlbaum 2012). De tre studier som presenterats visar, trots olikheter, hur processer som är könade, rasifierade, sexualiserade och klassrelaterade transformerar ojämlika villkor. Det visar på vikten av intersektionella analyser och jag ser min uppsats som en möjlighet att bidra med ett intersektionellt perspektiv i studier av subjekspositioner inom arbetsmarknadspolitiken.

4.3 Anställningsbarhet som process

Begreppet anställningsbarhet kan ses som centralt inom forskning som undersöker disciplinerande makt i relation till arbetsmarknaden (se Fogde 2011; Carlbaum 2012; Persson Thunqvist 2006). Medie- och kommunikationsvetaren Marinette Fogdes intervjustudie med diskursanalytiskt perspektiv visar hur människor förhandlar om diskurser kring anställningsbarhet, vilket är en praktik som skapar normer och ideal kring arbetstagare (Fogde 2011: 26, 28). Begreppet implicerar individens ansvar att på en flexibel och global

arbetsmarknad *göra sig själv* anställningsbar och uppvisa de egenskaper och beteenden som anses vara efterfrågade av arbetsgivare (Fogde 2011: 25). Carlbaums analys av utbildningspolitik visar hur processer som konstruerar önskvärda medborgare till anställningsbara produkter för arbetsmarknaden är en form av disciplinerade maktutövning (Carlbaum 2012: 238, 250). Jag använder den tidigare forskningens förståelse för konstruktionen av anställningsbara subjekt och dess fokus på process. Åsa Mäkitalo, professor i pedagogik, menar att institutioners väglednings- och ungdomsverksamheter är platser som formar individers framtida sociala positioner (Mäkitalo 2006: 53). Arbetsmarknadspolitiska åtgärder är en rättighet för medborgare att utnyttja, men präglas samtidigt av en viss grad av tvång (Mäkitalo & Hertzberg 2006: 3). Mäkitalo menar att institutioner ”tänker” och fungerar i termer av kategorier och klassificeringar (Mäkitalo 2006: 47-48). Jag använder mig av Mäkitalos syn på kategorisering som maktutövning, exempelvis då subjekt kategoriseras som anställningsbara eller inte. Daniel Persson Thunqvist, lektor i sociologi, undersöker konstruktionen av ideal inom lokala arbetsmarknadsprojekt för ”arbetslösa ungdomar” (Persson Thunqvist 2006: 147). Persson Thunqvist utgår från Foucault och visar hur identitetsarbete med fokus på personlig utveckling sker i institutionell regi där ”omsorg om det egna självet” är en ständigt pågående process (Persson Thunqvist 2006: 134, 156). Persson Thunqvist studie saknar intersektionellt perspektiv, men blir intressant i relation till min studie på grund av dess fokus på arbetsfostran och självdisciplinering som process (Persson Thunqvist 2006: 135).

5 Teori

5.1 Diskursteori och intersektionalitet

Med en feministisk poststrukturalistisk vetenskapsteoretisk utgångspunkt ser jag studier av diskurser som ett sätt att undersöka och dekonstruera hur vi, genom språk och handlingar, förstår och skapar verkligheten (Lykke 2009: 64-65, 77). I diskursteorin uppfattas alla sociala praktiker som diskursiva (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 25-26, 42-43). Uppsatsens teoretiska ramverk utgörs av en kombination av diskursteorins tankevärld och ett intersektionellt perspektiv. Jag ser diskursteorins styrka i dess förståelse för diskursiva konstruktioner av subjekt och kategorier (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 139). Diskursteorin visar hur hegemoniska diskurser bevarar maktrelationer och dominerande sociala ordningar vilket utesluter alternativa samhällsformer (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 129). Det intersektionella perspektivet, som växt fram ur feministiska, marxistiska, antirasistiska och postkoloniala teorier, har en styrka i förståelsen för hur komplexa maktrelationer samverkar (Lykke 2009: 104-114). Jag menar att perspektivet vidgar den poststrukturalistiska analysens möjligheter att undersöka makt, ojämlikhet och handlingsutrymmen för subjekt (se de los Reyes & Mulinari 2005: 16-18). Jag fokuserar på likheter mellan den feministiska poststrukturalistiska och den intersektionella synen på kunskapsproduktion som produktiv och politisk (de los Reyes & Mulinari 2005: 14-18; Winther Jørgensen & Phillips 2000: 154). Både diskursteori och intersektionalitetstänkande är teoretiska ramverk som med fördel kombineras med andra för att skapa nya analytiska möjligheter (de los Reyes & Mulinari 2005: 17-18, 126; Winther Jørgensen & Phillips 2000: 10, 146). Trots skillnader i perspektivens vetenskapsteoretiska bakgrund och framväxt, argumenterar jag för att kombinationen av synsätten berikar analysen och skapar möjligheter för förståelse av makt.

5.2 Diskursteori

Jag utgår från samhällsvetarna Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips förståelse av de politiska teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori (Winther Jørgensen & Phillips 2000). I enighet med Laclau och Mouffe uppfattar jag *diskurs* som en

betydelsefixering inom ett särskilt ämne, som utgör en specifikt världsuppfattning och ett sätt att tala om världen (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 13, 32-33, 36). En diskurs kan förstås som en tillfällig låsning, ett nät eller en struktur inom vilken tillfällig mening fastställs genom att alternativa betydelser utesluts (ibid.). Diskursteorin är en integrerad del av diskursanalysen som metod (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 10). Genom detta teoretiska och metodologiska ramverk vill jag *dekonstruera* de föreställningar som ses som naturliga och självklara och därmed undersöka diskursiva konsekvenser och maktrelationer (se Winther Jørgensen & Phillips 2000: 56, 138). Med diskursteorin förstår jag diskurser som materiella i den bemärkelse att fysiska objekt och praktiska handlingar får betydelse genom hur de diskursivt tillskrivs mening (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 42-43).

5.2.1 Makt och hegemoni

I enighet med poststrukturalismen och diskursteorin utgår jag ifrån idéhistorikern Michel Foucaults förståelse av makt och kunskap (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 20-21, 44-45). Hos Foucault är makten produktiv och skapar kunskap, subjekt och kroppar. Kunskap och makt formar möjliga identiteter och positioner (Foucault 2002: 102-107; Winther Jørgensen & Phillips 2000: 20-21, 44-45). Länken mellan makt och kunskap är viktig för min analys då jag undersöker maktutövning och disciplinering i kunskapsproduktion om anställningsbarhet. Enligt diskursteorin kan ingen diskurs etableras totalt, det råder alltid konflikt och antagonism, en betydelsefixering innebär alltid uteslutning (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 54-55). När konkurrerande diskurser eller enskilda betydelsefixeringar inom antagonistiska diskurser upphör och en diskurs eller betydelse blir dominerande uppstår hegemoni (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 38-40, 55). Den hegemoniska betydelsen är en tillfällig och politisk diskursiv konstruktion (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 56). Det finns ingen social ordning utan makt, därför är det viktigt att undersöka vilka konsekvenser olika sociala maktordningar får (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 44-45).

5.2.2 Interpellation

Jag utgår från en feministisk socialkonstruktionistisk syn på hur sociala processer skapar och upprätthåller de sätt på vilka vi kan förstå världen och hur möjligheter och begränsningar konstrueras (se Lykke 2009: 60-68; Winther Jørgensen & Phillips 2000: 11-12). Diskursteorin använder begreppet *interpellation* för att beskriva den process där språket konstruerar en social position som individer kan inta, positioneras i eller identifierar sig med (Winther

Jørgensen & Phillips 2000: 22-23, 48-52). Subjekt regleras och skapas i och genom diskurser, det finns alltid flera positioner i flera motstridiga diskurser som subjekt kan inta (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 23-24, 49). Genusvetaren Nina Lykke beskriver hur genusteoretikern Judith Butler inspirerats av begreppet interpellation i sitt teoretiserande av kön som performativt (Lykke 2009: 64-65). Lykke beskriver att enligt Butler är kön en effekt av interpellationer, det är processen igenom vilken individen blir till som könssubjekt (ibid.). Det teoretiska begreppet *subjektsposition* är centralt i min studie och jag använder det för att beskriva en diskursivt konstruerad position. Interpellation förstår jag som ett teoretiska begrepp för att beskriva den process i vilken subjektspositioner konstrueras i diskursen genom att tillskriva möjligheter, förväntningar och begränsningar. Processen sker exempelvis genom kategorisering och involverar makt då alternativa tillskrivningar och positioner utesluts (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 48-49, 52-55). Jag är intresserad av att undersöka subjektspositioner, kategoriseringar och förväntningar som knyts till dessa i diskurser. Utifrån detta ställer jag frågor till materialet som: Hur konstrueras subjektspositioner som ”gråzonselever” eller ”matchningsbara”? Vilka möjligheter, förväntningar och begränsningar tillskrivs dessa? Vilka alternativa möjligheter och betydelser utesluts genom hegemoni?

5.3 Intersektionalitet

Många feministiska forskare är överens om att maktordningar och konstruktioner av kategorier endast kan förstås som samverkande och interagerande processer (Lykke 2009: 104). Jag använder mig explicit av intersektionalitetsbegreppet i min uppsats och ser samspelet mellan maktordningar och kategorier som transformerande och inte enbart adderande (se Lykke 2009: 104-107). Jag uppfattar intersektionalitet, i enighet med sociologen Diana Mulinari och ekonomhistorikern Paulina de los Reyes, som ett perspektiv som tar sin utgångspunkt i olika maktteorier (de los Reyes & Mulinari 2005: 126). Postkoloniala och antirasistiska feminister har med en anti-essentialistisk utgångspunkt studerat hur kön och ”ras”/etnicitet görs i maktordningar och processer av skillnadsskapande (Lykke 2009: 108). Intersektionella perspektiv och kritiska vithetsstudier syftar till att undersöka även de hierarkiskt överordnade positionerna, för att belysa hur även dessa konstrueras (Lykke 2009: 114). Lykke menar att intersektionalitetstänkandet handlar om att undersöka ”hur dominansrelationer konstrueras och reproduceras materiellt – institutionellt och symboliskt – diskursivt” och att kritiskt undersöka hur rasialiserade och könade processer samverkar med andra maktordningar (ibid.). de los Reyes och Mulinari poängterar att makt

tar sig uttryck genom materiella villkor, språkliga konstruktioner och vardagshandlingar (de los Reyes & Mulinari 2005: 11). Utifrån författarna tar jag mig an den intersektionella analysen av mitt material utan att på förhand ge företräde åt vissa kategorier framför andra (de los Reyes & Mulinari 2005: 38).

Jag utgår även från sociologen Leslie McCall som förespråkar den interkategoriska intersektionella ansatsen för att undersöka den process genom vilken materiella och diskursiva kategorier skapas, reproduceras och motarbetas (McCall 2005: 1783). I analysen använder jag mig strategiskt av kategorier så som klass, kön, ”ras”/etnicitet och funktionsförmåga, i enighet med den interkategoriska ansatsen (McCall 2005: 1785). Samtidigt inspireras jag av den antikategoriska ansatsen som poängterar att kategorier är helt konstruerade, genom tillskrivningar och skillnadsskapande (McCall 2005: 1773). De strategiska kategorier som jag använder mig av har olika historiska bakgrunder och kontext. Ändå menar jag att det är möjligt att använda liknande begrepp för att analysera olika maktrelationer och konstruktioner av kategorier. Jag använder begrepp som *normalitet*, *avvikelse*, *exkludering*, *osynliggörande* samt *över- och underordning*, för att genomföra analysen. Utifrån det intersektionella perspektivet menar jag att kön inte kan förstås bortom konstruktioner och maktordningar rörande exempelvis klass, ”ras”/etnicitet och funktionsförmåga (Lykke 2009: 107; Skeggs 1999: 147; de los Reyes & Mulinari 2005: 99).

5.3.1 Intersektionalitet och kön

Jag utgår från den könskonstruktionistiska poststrukturalistiska synen på kön som ett *görande*, där kön förstås som en process i vilken individer konstruerar kön i vardagens mellanmännsliga interaktioner (Lykke 2009: 63-64). Butlers syn på kön som performativt, genom ett ständigt iscensättande och upprepande, innebär att kön skapas genom de uttryck som uppfattas som dess naturliga effekter (Butler 2007: 77-78, 88, 218-220). Jag vill undersöka hur språkliga upprepningar och betydelsefixeringar konstruerar mening kring kön i materialet. I min förståelse av kön använder jag även sociologen Beverley Skeggs, som i sin etnografiska studie av arbetarklasskvinnor i England på 1990-talet undersöker konstruktioner av klass och kön (Skeggs 1999). Skeggs skriver: ”att vara, bli, öva och utföra femininitet är helt olika saker för kvinnor i skilda klasser, raser [sic], åldrar och nationer” (Skeggs 1999: 158). Utifrån Bourdieu menar Skeggs att femininitet kan betraktas som kulturellt kapital och en diskursiv position, som kan ge fördelar om det görs på ”rätt” sätt (Skeggs 1999: 20-24, 147). Men vilka möjligheter som femininitet ger och hur det tolkas beror på ett nät av

intersektionella sociala relationer. Skeggs menar att maskulinitet i högre grad möjliggör framgång och ger större vinster på exempelvis arbetsmarknaden än femininitet (Skeggs 1999: 24).

5.3.2 Intersektionalitet och klass

I enighet med Skeggs ser jag klass som en historiskt specifik diskursivt konstruerad position som ”möjliggör, legitimerar och projiceras på materiella ojämlikheter” (Skeggs 1999: 16). Hur subjekt positioneras i relation till klasskategorier har högst materiella och fysiska effekter, som avgör tillgången till ekonomiska och kulturella resurser (ibid.). Respektabilitet är ett centralt begrepp hos Skeggs, vilket jag använder i analysen och förstår som en historiskt konstruerad norm utifrån ett medelklassideal. Jag uppfattar respektabilitet som en ständigt görande, en process för att uppnå det respektabla idealet. Respektabilitet är ett sätt att särskilja och skapa över- och underordning (Skeggs 1999: 9-14,78). Genom krav på självdisciplin, korrigering och ständigt självförbättring skapas en rörelse bort från det som förknippas med värdelös och patologiserad arbetarklass och i processen är det egna ansvaret för utvecklingen centralt (Skeggs 1999: 117, 199, 132-133). Därmed ser jag inte den diskursiva betydelsen av klass som en helt låst position, utan som en ständig konstruktion genom interagerande processer.

5.3.3 Intersektionalitet och ”ras”/etnicitet

I min förståelse av ”ras”/etnicitet utgår jag från de los Reyes och Mulinari och använder begreppen ”ras”/etnicitet för att markera länken till rasifiering som process och samtidigt förtydliga etnicitetsbegreppets tendens att osynliggöra rasism baserat på föreställningar om kultur (de los Reyes & Mulinari 2005: 7, 32). Jag ser den antirasistiska och postkoloniala utgångspunkten som central för att förstå hur historiska och nutida förhållanden skapar och formar maktasymmetrier, där över och underordning konstrueras utifrån naturaliserade rasistiska föreställningar om rum, kroppar och kulturer (se de los Reyes & Mulinari 2005: 14-16). Utifrån litteraturvetaren Edward Said menar de los Reyes och Mulinari att föreställda gemenskaper konstrueras relationellt genom att den avvikande ”andra” definieras och underordnas (de los Reyes & Mulinari 2005: 66). De utgår även från kulturteoretikern Stuart Hall och ser inte ”ras” som en position utan som symboliska och materiella processer, ”[...] där fenotypiska drag och föreställda kulturella egenskaper görs till en meningsbärande del i samhällets organisering” (de los Reyes & Mulinari 2005: 60). Rasifiering är en avgörande

process för arbetsdelningen på lokala och globala arbetsmarknader (Mulinari 2009: 210-211). Racistiska och högerextrema politiska strömningar, tillsammans med skiftande behov av arbetskraft på den svenska arbetsmarknaden, har bidragit till en förskjutning i migrations- och integrationspolitiken till en nyassimilationistisk politik med begränsad invandring och krav på assimilering (Mulinari 2009: 214-215).

5.3.4 Intersektionalitet och funktionsförmåga

I min förståelse av meningsskapande kring funktionsförmåga utgår jag från genusvetaren Matilda Svensson, som utifrån en diskursiv ansats i sin avhandling undersöker historiska konstruktioner av normalitet och avvikelse i relation till poliosjukdom (Svensson 2012). Utifrån Svensson ser jag funktionsförmåga som ett användbart begrepp i min intersektionella analys, då funktionsförmåga får betydelse i relation till alla människor, liksom kön, klass och "ras"/etnicitet (Svensson 2012: 19). Svensson menar, utan att förneka det fysiska, att kroppar aldrig är fria från meningstillskrivelse – kroppar kan inte separeras från diskursiva betydelser (Svensson 2012: 23-24, 140). Svensson beskriver genusvetaren Rosemarie Garland-Thomson resonemang om funktionsfullkomlighet som ett kulturellt skapat ideal (Svensson 2012: 24-25). I förställningen om ett funktionsfullkomligt ideal skapas mening om individens möjligheter, självständighet och framgång, vilket blir viktigt för hur betydelse uppstår i mitt material. Betydelseskapande kring avvikelse är nödvändigt för att föreställningar om normaliteten ska få betydelse (Svensson 2012: 24). Svensson lyfter fram hur normalitet och avvikelse konstrueras som dikotomier och att kroppar som avviker från normen därför alltid uppmärksammas och markeras som just avvikande (Svensson 2012: 25). Den avvikande kroppen länkas till en negativ betydelse och, liksom Skeggs beskriver arbetarklasspositionen, krävs ständig strävan mot förbättring och reglering (ibid.).

6 Metod

6.1 Metodologi och epistemologi

Utifrån en feministisk poststrukturalistisk position syftar min metodologiska utgångspunkt till att genom diskursanalys studera maktutövning i meningsskapande. Genom att ”studera uppåt” vill jag undersöka makt i diskursiva processer, institutionell kunskapsproduktion och genom kategorisering och disciplinering (se Lykke 2009: 165). Då den sociala verkligheten konstrueras genom kunskap, språk och diskurser är detta inte enbart något som studeras i analysen, utan mening och betydelse konstrueras även genom analysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 10-18, 32-34, 136-137). Jag ansluter mig till den feministiska vetenskapsteoretikern Donna Haraways syn på kunskap som situerad (Haraway 2004: 86-91). Utifrån Haraway ser jag forskarens ansvar och reflexivitet i relation till vetenskap som en förutsättning för diskursanalytisk kunskapsproduktion. Jag förstår forskarens positionen som begränsad av situering och diskursiva ramar. Utifrån feministiska teorier, anser jag att det är genom att redogöra för sin situering, lokalisering och position som kunskapen som produceras kan förstås som partiell och situerad (Lykke 2009: 20-21). Genom analysen låter jag de teoretiska utgångspunkterna leda och sätta ramarna för vilka tolkningar som blir möjliga. Jag ser valet av teorier som politiskt och menar att det är genom att redogöra för de teoretiska utgångspunkterna som min analys blir transparent. Jag har i analysen en ambition om att inte låsa fast en mening utan istället öppna upp för olika läsningar. Genom ordval och formuleringar är jag tydlig med att de betydelsefixering som jag utläser är möjliga tolkningar. Uppsatsen utgår från en kritisk ansats och jag har för avsikt att ifrågasätta och dekonstruera de diskurser och ojämlika maktordningar som jag studerar.

6.2 Diskursanalys som metod

Diskursanalys som metod kan inte skiljas från den teoretiska förståelsen av diskurs, vilket blir tydligt i min analys då den diskursanalytiska begreppsvärlden genomsyrar hela mitt förhållningssätt till materialet. Utifrån ett metodologisk perspektiv använder jag de diskursteoretiska begreppen som analytiska verktyg för att kartlägga subjekspositioner och dekonstruera diskurser. I analysen fokuserar jag på hur betydelse skapas genom *artikulationer*

som länkar *element* till varandra och därmed reducerar alternativa betydelser (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 35-37). *Element* är tecken som är mångtydiga och har olika innebörd i olika diskurser, men som kan fixeras och bli entydiga (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 34). *Artikulationer*, är alla sociala och språkliga praktiker, som kopplar samman element och tecken vilket gör att nya betydelser uppstår (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 34-35). Jag använder även begreppet *flytande signifikant*, för att beskriva de element som är särskilt mångtydiga och öppna för olika tillskrivningar av betydelse i motstridiga diskurser (ibid.). Jag bearbetar materialet genom att bygga *ekvivalenskedjor* där jag kartlägger relationer mellan betydelsebärande element och identifierar privilegierade betydelser (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 32-37, 57-58). Genom att följa betydelser som uppstår genom sammankopplingar kartlägger jag konstruktionen av subjekspositioner som anställningsbar respektive icke-anställningsbar (ibid.). Utifrån ett intersektionellt perspektiv undersöker jag även på vilket sätt betydelse uppstår kring dessa positioner genom samverkande maktordningar. Jag låter materialet avgöra vilka kategorier och maktordningar som blir betydelsebärande utifrån uppsatsens syfte. I analysen delar jag in materialet i olika teman och tolkar betydelsefixeringar, hur de sammankopplas och vilken betydelse som uppstår. Jag ställer frågor till materialet med utgångspunkt i metoden, som: vilken betydelse uppstår genom uteslutning? Finns det motstridigheter, konflikter och tystnader? Vad görs till avvikande och vad naturaliseras?

6.3 Material

Det huvudsakliga materialet utgörs av fem rapporter och publikationer från Temagruppen. Materialet är underlag för politiska beslut och förslag på metoder som kan implementeras i offentliga verksamheter. Jag ser materialet som institutionell kunskapsproduktion som syftar till att producera ”sanningar” om projekt och metoder. Därför menar jag att det är ett relevant material för diskursanalys och för att undersöka de konstruktioner som bevarar en specifik social ordning genom att alternativ utesluts och maktrelationer fixeras (se Winther Jørgensen & Phillips 2000: 129; Eldén 2005: 68).

Temagruppen har gett ut cirka 20 rapporter och publikationer inom olika områden som rör ”unga som varken arbetar eller studerar” (Tema unga 2014b). I rapporterna utvärderas och sammanställs information om de projekt som fått stöd från ESF-rådet. Jag har valt ut fem publikationer som fokuserar på specifika grupper av unga och som tar upp konstruktiva förslag på verktyg och metoder. Urvalet är gjort baserat på mitt syfte att undersöka den

betydelse som skapas om anställningsbarhet. Jag upplever att rapporterna i huvudsak adresseras till de som arbetar med olika verksamheter som riktar sig till ”unga som varken arbetar eller studerar”. Vissa rapporter, exempelvis den som behandlar praktik, kan även ses som riktade till de unga som deltar i projekten.

Publikationen ”I praktiken sänker vi trösklarna” (Praktik 2011) fokuserar på praktik som metod för att möjliggöra inträde på arbetsmarknaden. Här lyfts röster fram från de som medverkat i projekten samt intervjuer med arbetsgivare. Publikationen beskriver vilka egenskaper som anses viktiga hos de unga praktikanterna, samt vad praktiken kan leda till i de ungas personliga utveckling och arbetsliv. Rapporten ”Orka jobba” (Orka jobba 2012) fokuserar på hälsa och hur projekten ”arbetar med unga med funktionsnedsättning och friskvård” (Orka jobba 2012: 7). Här presenteras citat från intervjuer med deltagare samt projektbeskrivningar där olika metoder använts. I ”Tid för coachning” (Coachning 2012) beskrivs coachning som fenomen och metod inom arbetsmarknadsprojekt. Metoden används i majoriteten av de projekt som fått stöd från ESF-rådet och intervjuer med deltagare och coacher varvas i texten (Coachning 2012: 4). ”Två tomma händer” (Entreprenör 2013) beskriver entreprenörskap som metod trots att det är en metod som förekommer mer sällan i projekten. Rapporten ”Tio orsaker till avhopp” (Orsaker 2013) undersöker orsaker till att vissa unga inte fullföljer sina gymnasiestudier. Resultatet bygger på samtal med 379 unga som är delaktiga i olika ESF-projekt.

6.4 Etiska överväganden

Mina etiska överväganden i uppsatsen uppstår framförallt i relation till de projektdeltagare vars röster framkommer i materialet. Intervjuer och enkäter, som genomförts av rapportförfattare eller av projektpersonal, får stort utrymme i materialet och analyseras eller används som illustrativa exempel. Då berättelserna producerats, valts ut, tolkats och presenterats inom ramen för Temagruppen, ser jag de som en del av Temagruppens kunskapsproduktion. Sociologen Sara Eldén menar att forskare inte bör förbise aktörer i diskursanalytiska studier, då det strider mot den emancipatoriska ambitionen inom feministisk forskning (Eldén 2005: 72). Min intention är att inte osynliggöra de intervjuade deltagarnas röster som framförs i materialet och därmed bortse från de motdiskurser som dessa artikulerar. Samtidigt menar jag att den feministiska forskningens emancipatoriska ambition kan tillvaratas, inte enbart genom att fokusera på aktörskap och motstånd, utan även genom studier av förutsättningarna för motstånd och den diskursiva makt som reglerar dessa

förutsättningar. Jag analyserar därför de intervjuade deltagarnas utsagor som uttryck för diskurser och betydelsefixeringar inom Temagruppens kunskapsproduktion. Jag undersöker verklighetsbeskrivningar och ifrågasätter de diskursiva konsekvenser som dessa får (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 138). Samtidigt är jag medveten om risken att reproducera dessa betydelsefixeringar och tillskrivningar, trots min ambition om att kritiskt granska och dekonstruera (se Carlbaum 2012: 55-57). Jag har valt att använda vissa benämningar för att det ska bli begripligt för läsaren, trots att dessa är möjliga att ifrågasätta. Ett exempel är benämningen *arbetslöshet*, som jag använder men samtidigt ser som en konstruerad beteckning som får en specifik betydelse i relation till normen om lönearbete.

7 Analys

Analysen behandlar hur normer och föreställningar i materialet konstruerar subjektpositioner och skapar betydelse om att inte vara anställningsbar respektive att bli anställningsbar.

Genom att använda en intersektionell syn på makt lyfter jag fram hur maktordningar samverkar för att konstruera dessa positioner och skapa betydelse kring önskvärt beteende.

Det diskursteoretiska tänkandet är vägledande och genomsyrar hela analysen. Jag använder mig av Laclau och Mouffes begrepp som jag tidigare diskuterat, bland annat: artikulation, flytande signifikant, subjektposition samt interpellation och hegemoni (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 31-56). Analysen är indelad i två övergripande avsnitt där jag behandlar olika teman utifrån min bearbetning av materialet. I den första delen fokuserar jag på hur mening skapas kring att inte vara anställningsbar. Här behandlar jag normer och föreställningar och samverkande maktordningar. I analysens andra del fokuserar jag på processen att bli anställningsbar genom meningsskapande kring projektens metoder. Jag inleder med att lyfta fram två diskurser om arbetslöshet som existerar parallellt i materialet.

Tidigare forskning visar att som samhällsfenomen kan arbetslöshet ses som ett individuellt eller ett strukturellt problem, som kräver individuella respektive strukturella lösningar (Mäkitalo & Hertzberg 2006: 3-4). Mäkitalo och Hertzberg menar att det är människors vardagsvillkor och livssituation eller bristande kunskap, vilja, ambition och ork, som står i centrum för den individuella förklaringsmodellen till arbetslöshet (ibid.). Med den individuella förklaringen ses arbetslösa som personer som är ”lata, utnyttjar systemet eller inte har de intellektuella, fysiska eller sociala förutsättningarna för att klara av att arbeta” (Mäkitalo 2006: 45). Förklaringsmodeller där arbetslöshet ses som ett strukturellt problem, fokuserar på ekonomiska, strukturella, geografiska och yrkesmässiga orsaker till arbetslöshet (Mäkitalo & Hertzberg 2006: 4). Översatt till diskursteoretiska termer menar jag att artikulationer som skapar dessa betydelsefixeringar existerar i materialet, vilket kan förstås som antagonistiska diskurser (se Winther Jørgensen & Phillips 2000: 54-56, 114). Genom analysen resonerar jag kring dessa motstridiga diskurser och visar hur de skapar betydelse kring orsaker till arbetslöshet och möjliga lösningar.

7.1 Att inte vara anställningsbar

I detta stycke beskriver jag hur mening skapas kring att inte vara anställningsbar och hur konstruktionen kan förstås utifrån intersektionella perspektiv. Jag undersöker hur projektdeltagarna i materialet interPELLERAS till en underordnad position och definieras utifrån ett ouppnått ideal.

7.1.1 Unga som varken arbetar eller studerar

ESF-projekt har en målgrupp med en komplex problematik där många står långt från arbetsmarknaden [...] oavslutad grundskole- eller gymnasieutbildning, läs- och skrivsvårigheter, psykisk ohälsa och problem i hemmet är vanligt. De tillhör i liten utsträckning en kategori som kan kallas ”jobbready” eller matchningsbar (Coachning 2012: 12).

Temagruppen använder definitionen ”unga som varken arbetar eller studerar” för att beskriva sin målgrupp. I materialet beskrivs projektdeltagare generellt som en heterogen men urskiljbar grupp. Gruppen beskrivs utifrån vad individerna inte är eller gör. I citatet ovan beskrivs de utifrån en definierad problematik samt i relation till att inte vara: ”jobbready eller matchningsbar”. Brist på ”kunskap”, ”nätverk”, ”social kompetens” och ”rutiner” får betydelse i relation till att inte vara ”självgående” (Coachning 2012: 32; Entreprenör 2013: 15). Skeggs beskriver hur arbetarklasspositionen diskursivt konstrueras utifrån avsaknad. Deltagarna i hennes studie definierades utifrån de kapitalformer som de saknade tillgång till och genom att de inte levde upp till medelklassidealet (Skeggs 1999: 120, 131). Utifrån Skeggs menar jag att betydelse skapas i materialet genom föreställningar om avvikelse i relation till en norm. Målgruppen definieras utifrån vad de saknar, vilket kan förstås som medelklassmarkörer. Deltagarna interPELLERAS till en position i vilken de inte definieras som ”jobbready” eller ”matchningsbara”. Genom tillskrivning av brister skapas mening om att inte vara anställningsbar.

7.1.2 Brist på kunskap och erfarenhet

Att inte ha fullständiga gymnasiebetyg på grund av ”skolmisslyckanden” eller ”avhopp” från skolan görs till en av de främsta orsakerna till arbetslöshet (Orsaker 2013). Även om gymnasieutbildning inte ses som en garanti för arbete, länkas ”avhopp” från gymnasiet till ”långsiktiga konsekvenser” och ”svag anknytning till arbetsmarknaden” (Orsaker 2013: 16).

Mäkitalo menar att argumentet att utbildning förhindrar arbetslöshet har funnits med i den arbetsmarknadspolitiska debatten sedan 1930-talet (Mäkitalo 2006: 61). Jag ser det som en del av diskursen om arbetslöshet som ett individuellt problem och som en formulering om bristande kunskap hos individer.

Även brist på arbetslivserfarenhet blir betydelsebärande i relation till den individuella förklaringen till arbetslöshet (Praktik 2011: 12). I några av deltagarnas uttalanden om anledningar till att inte ha slutfört gymnasieskolan nämner de ”dåliga hemförhållanden” (Orsaker 2013: 8). Jag ser det som ett av få exempel på artikuleringer om social utsatthet som orsak till projektdeltagarnas situation. Även i artikuleringer om bristande stöd från vuxenvärlden finns en länk till en strukturell förklaring. I materialet beskrivs generella problem med ”dålig arbetsmiljö i skolan, stök och våld” i ”stora klasser” där ”vuxenvärlden har svikit” (Orsaker 2013: 7, 16, 21, 30). Detta lyfts fram i relation till skolan som i sin tur får betydelse i relation till arbete, men strukturella förklaringar i direkt samband till arbetslöshet förekommer enbart i en artikulering om ekonomisk konjunktur. Betydelse skapas kring att vissa projektdeltagare i grunden har goda förutsättningar att få arbete men ”där konjunkturedgången skapat svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden” (Coachning 2012: 31).

7.1.3 Brist på självkänsla

”Dålig självkänsla”, får en avgörande betydelse både som förklaring till oavslutad gymnasieutbildning och som orsak till arbetslöshet (Orsaker 2013: 16; Entreprenör 2013: 21). Svag självkänsla konstrueras som något som går att korrigera vilket är ett centralt mål inom projekten (Orka jobba 2012: 12, 15; Coachning 2012: 16, 21). ”God självkänsla” får betydelse som en önskvärd egenskap och länkas samman med ”sociala kompetensen” och ”motivation”. ”Dålig självkänsla” kopplas till passivitet och ”social fobi” (Orka jobba 2012: 11). Dålig självkänsla förstås bland annat som en ”inre röst som gör individen osäker på sin förmåga och därmed förhindrar en aktiv handling” (Coachning 2012: 8). På så vis länkas självkänsla till ”aktiv handling” och jag menar att ”god självkänsla” inte får betydelse som något i sig värdefullt. Istället får ”självkänsla” innebörd som en del av den individuella diskursen, som ett steg i en process för att uppnå motivation och därmed öka anställningsbarheten.

7.1.4 Att positioneras i utanförskap

Målgruppen positioneras som ”långt ifrån” arbetsmarknaden i materialet från Temagruppen, med undantag av vissa projekt vilka vänder sig till en grupp som ”står nära arbetsmarknaden” (Entreprenör 2013: 22; Coachning 2012: 31). Därmed blir arbetsmarknaden en plats som individer positioneras nära eller långt ifrån. Betydelse i relation till målgruppen skapas på ett specifikt sätt just som *ungdomsarbetslöshet*. Projekten syftar till att ”underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden” (Coachning 2012: 31). Jag menar att betydelse uppstår om att målgruppen inte är etablerad på grund av att de är unga och att ett inträde skulle innebära en bestående etablering. Detta osynliggör instabiliteten på arbetsmarknaden där deltid, tim- och projektanställningar uppluckrar betydelsen av att vara etablerad i arbetslivet (se de los Reyes & Mulinari 2005: 108). ”Utanförskap” är ett centralt element där ”graden av utanförskap” bland annat definieras utifrån hur lång tid individen ”stått utanför arbetsmarknaden” (Entreprenör 2013: 22).

”Utanförskap” får betydelse som avvikelse i relation till normen om ett föreställt ”innanförskap”. Jag ser ”utanförskap” som en flytande signifikant som saknar fixerad betydelse, som fylls med varierande innehåll och är central för hur målgruppen positioneras. Det bidrar också till att skapa mening kring projekten som gör dem till en mellanposition på gränsen mellan arbetsmarknaden och utanförskapet.

Målet med ”Äg din framtid” är att bidra till att bryta utanförskap och bidragsberoende. Målgruppen är män och kvinnor som står utanför arbetsmarknaden, med extra fokus på kvinnor och män med utländsk bakgrund [...] Projektets syfte är att utöka deltagarnas sökområde och sökaktivitet och på så sätt bidra till ett ökat arbetskraftsutbud (Coachning 2012: 30).

Beskrivningen gäller ett projekt som kallas ”Äg din framtid” och jag ser det som ett exempel på hur ”utanförskap” kan förstås som en flytande signifikant. Genom sammanlänknigen mellan ”utanförskap”, ”bidragsberoende”, ”kvinnor och män med utländsk bakgrund” uppstår en artikulation som ger ”utanförskap” ytterligare innehåll. Det kan förstås i relation de los Reyes och Mulinari resonemang om diskursen om ”arbete som nyckel till integration” (de los Reyes & Mulinari 2005: 105-106). Diskursen om ”arbete som nyckel till integration” skapar en betydelse kring lönearbete som den enda legitima ingången till ett fullvärdigt medborgarskap (ibid.). I den diskursen är den ”egna försörjningen” genom lönearbete ett ideal som sägs skapa frihet, oavsett vilket arbete det gäller (ibid.). Jag förstår länken mellan ”utanförskap” och ”bidragsberoende” i materialet utifrån diskursen om ”arbete som nyckel till integration”. de los Reyes och Mulinari menar att synen på lönearbete som

den självklara vägen till integration osynliggör den informella arbetsmarknaden, i vilken arbete långtifrån självklart leder till integration (de los Reyes & Mulinari 2005: 108-109). Lönearbete och egen försörjning konstrueras som villkor för fullvärdigt medborgarskap och blir en princip kring vilken samhället organiseras (de los Reyes & Mulinari 2005: 104). Diskursen om ”arbete som nyckel till integration” i materialet skapar mening kring ”utanförskap” och arbetets betydelse för inträde i en föreställd ”svensk” gemenskap och osynliggör samtidigt villkoren på arbetsmarknaden.

7.1.5 Ohälsa och önskvärd livsstil

Även ”ohälsa” är en ledande förklaring till såväl oavslutade utbildningar som till arbetslöshet. Samtidigt ses ”ohälsa” som en konsekvens av situationen som de unga befinner sig i (Orsaker 2013: 1; Orka jobba 2012: 7). Publikationen ”Orka jobba” behandlar ”ohälsa”, ”friskvård” och projekt som ”arbetar med unga med funktionsnedsättningar” (Orka jobba 2012: 7-9). I materialet skapas en artikulation som kopplar ihop ”ohälsa”, ”friskvård” och ”funktionsnedsättningar”. Länken mellan ”ohälsa” och ”funktionsnedsättning” kan förstås som en konstruktion av avvikelse utifrån idealet om funktionsfullkomlighet. Svensson beskriver Garland-Thomsons resonemang om att avvikelse från idealet om funktionsfullkomlighet alltid uppmärksammas, trots att ingen helt kan leva upp till idealet (Svensson 2012: 24-25).

I materialet blir detta tydligt i relation till praktikplatser, där de projektdeltagare som har någon form av ”diagnos” eller ”funktionsnedsättning” först och främst definieras och kategoriseras utifrån just detta (Praktik 2011: 22-25). Praktikanter som inte kategoriseras utifrån en specifik diagnos definieras och beskrivs utifrån avvikelse från normen med: ”hälsoproblem”, ”knäckt självkänsla” eller ”dålig svenska” (Praktik 2011: 21). Deltagare med exempelvis ”ADHD eller Asperger” definieras enbart så, vilket konstrueras som orsaken till att de är i behov av praktik (Praktik 2011: 22-25). Utifrån Svensson menar jag att avvikelsen från idealet om funktionsfullkomlighet ständigt måste markeras i materialet. Enligt diskursteorin interPELLERAS subjekt alltid till flera positioner vilket skapar möjligheter och alternativ i diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 48-49). I materialet interPELLERAS subjekt i första hand till en position utifrån funktionsförmåga, hälsa eller en diagnos, vilket utesluter andra positioner och de möjligheter som dessa skulle kunna medföra. Jag uppfattar ”ohälsa” som ett element som får betydelse i kontrast till en generell hälsosam livsstil som ständigt måste upprätthållas och förbättras genom friskvård. Svensson visar hur hälsa

historiskt i Sverige har kopplats samman med skötsamhet och individuellt ansvar vilket fått betydelse i relation till arbete, försörjning och samhällsutveckling (Svensson 2012: 67). Funktionsförmåga och hälsa länkat till livsstil har konstruerats som en statlig angelägenhet sedan sent 1800-tal då hälsa och självförsörjning blev ett dominerande ideal och krav (Svensson 2012: 66-67). Jag menar att fokus på personliga egenskaper och funktionsförmåga går att länka till diskursen om den individuella förklaringsmodellen.

7.1.6 Gråzonselever

”Gråzonseleven” är en position som konstrueras i materialet som förklaring till ”skolmisslyckanden” vilket i sin tur får betydelse som en anledning till att inte vara anställningsbar.

Det finns en grupp som många projektledare och coacher är oroliga för, de så kallade gråzonseleverna, unga med komplex, diffus problematik. De beskrivs som en heterogen grupp med en gemensam nämnare, de har ingen diagnos som tyder på intellektuell funktionsnedsättning, men upplevs som svagt begåvade (Orsaker 2013: 18).

Jag anser att artikulationen om ”gråzonseleven” skapar en position till vilken många individer kan interPELLERAS. Diagnostisering kan ses som ett exempel på interpellationsprocessen, där föreställningar om egenskaper och förutsättningar skapar betydelse kring en position som ger vissa tolkningsmöjligheter och handlingsutrymmen. Positionen ”gråzonselev” skapas då individerna saknar diagnostisering, vilket konstruerar en ny kategori. I ett system som kräver diagnoser och kategoriseringar för att organisera stödinsatser och belysa problem, gör kategoriseringen att gruppen blir synlig och begriplig. Gruppen tillskrivs ”svag begåvning” vilket enbart kan förstås i relation till ”normal begåvning” och en diskursivt konstruerad betydelse av normalitet och avvikelse uppstår. Mäkitalo menar att människor tillskrivs egenskaper, förmågor och brister utifrån kategorier och klassifikationssystem inom institutioner (Mäkitalo 2006: 52). Dessa villkorar och begränsar hur individers agerande, intentioner och vilja kan tolkas (ibid.). Därmed fungerar institutioner i termer av kategorier vilket får konsekvenser för de som kategoriseras (Mäkitalo 2006: 47-48, 62). Jag anser att positionen ”gråzonselev” synliggör att behovet av kategoriseringar är hegemoniskt för att göra egenskaper och beteende begripligt. Det belyser också makten som finns i att benämna och öppnar upp för frågor kring möjligheter och begränsningar som positionen skapar.

Betydelse skapas kring hälsa och normalitet genom hur subjektspositioner konstrueras som interPELLerar subjekt utifrån att: ”många har social och psykisk problematik, ADHD, depressioner, fobier, databeroende och/eller lindrig funktionsnedsättning” (Orka jobba 2012: 34). Här länkas psykisk ohälsa och funktionsförmåga med vad som anses vara en avvikande livsstil som ”databeroende”. Deltagarna beskrivs som i behov av hjälp med bland annat kontakt med myndigheter: ”en annan coach har lärt ut hushållsekonomi och matlagning, en tredje har till och med varit med och lärt deltagare att simma” (Coachning 2012: 19). Detta går att länka till diskursen om det individuella ansvaret för arbetslöshet med dess fokus på individens livssituation som förklaringsmodell. Skeggs beskriver hur ansvarstagande över den egna livssituationen är central för att uppnå ett respektabelt ideal (Skeggs 1999: 100-117). Jag menar att artikulationen om deltagarnas livssituation i materialet kan förstå utifrån kravet om en respektabel livsstil.

7.1.7 Respektabilitet som ideal

I materialet under rubriken: ”Sex tjejer blev gravida och tolv nämner ätstörningar” diskuteras anledningar till att unga projektdeltagare slutat gymnasieskolan (Orsaker 2013: 23). Att ”ätstörningar” lyfts fram i relation till graviditet och inte i samband med exempelvis ohälsa i materialet, skapar mening om ”ätstörningar” som ett könat ”problem”. Butler menar att betydelsen av kön skapas genom upprepning i talhandlingar och praktiker (Butler 2007: 219-220). Sammanlänknigen mellan ”tjejer”, ”ätstörningar” och ”gravida” kan ses som en artikulation som upprepar mening som får betydelse som ”kvinnliga” praktiker. Betydelse uppstår som länkar ”ätstörningar”, via ”skolavhopp”, till en ”kvinnlig” position som icke-anställningsbar.

Skeggs beskriver hur idealet om medelklassens ansvarstagande familjeplanering och moraliska syn på sexualitet upprätthålls genom att arbetarklasskvinnors familjeliv och sexualitet görs till avvikande (Skeggs 1999: 13, 72-73). I materialet beskrivs deltagarna som slutat gymnasiet då de blev gravida som ensamstående : ”Ingen av dem är tillsammans med pappan i dag och de har ensam vårdnad.” (Orsaker 2013: 23). Skeggs beskriver stigmatiseringen av de ensamstående kvinnorna i hennes studie då det inte ansågs vara en önskvärd livssituation (Skeggs 1999: 182-183). Iakttagelserna i Skeggs studie kan inte helt översättas till en dominerande diskurs om positionen som ensamstående kvinna i Sverige idag. Samtidigt kan artikulationen i materialet förstås som en interpellation till en position i vilken projektdeltagarnas respektabilitet ifrågasätts. I materialet beskrivs en 19-årig

projektdeltagares situation: ”När hon fick veta att hon var gravid kunde hon inte tänka sig abort.” (Orsaker 2013: 23). Artikulationerna skapar en mening utifrån diskursen om brist på kontroll, ansvar och moral kring familjeliv, där positionen som ”ensamstående” och ”bidragsberoende” kan förstås utifrån kravet om självförsörjning. Positionen som konstrueras får betydelse utifrån att möjligheten till flexibilitet minskar för en ung ensamstående förälder, vilket gör individerna mindre tillgängliga på arbetsmarknaden och skapar betydelse kring att inte vara anställningsbar.

7.1.8 Passivitet och aktivitet

Betydelse skapas i materialet i relation till ”passivitet” som jag tolkar i relation till föreställningar om lathet och oföretagsamhet som Mäkitalo menar är en del av den individuella diskursen (Mäkitalo 2006: 45). Betydelse uppstår som kopplar arbetslöshet till total passivitet, där positionen som ”hemmasittare” kontrasteras mot projektens syfte ”att hålla motivation och jobbsökaraktiviteter igång och undvika passivisering.” (Coachning 2012: 11; Orsaker 2013: 11). Weeks uppmärksammar att många av de arbetspraktiker som utförs, exempelvis omvårdande och reproduktivt arbete, är helt socialt nödvändiga. På grund av historiska och kontextuella omständigheter uppfattas den typen av arbete som kvinnors ansvar både då det är avlönat och oavlönat (Weeks 2004: 184-185). Trots att detta arbete hela tiden utförs och är nödvändigt är det ofta osynliggjort och undervärderat (ibid.). Betydelsefixeringar kring projektdeltagarna som passiva, osynliggör det arbete och de aktiviteter som utförs som är nödvändigt för alla individer. Vad som anses vara värdeskapande arbete är beroende av aktuella praktiker och föreställningar inom en specifik kontext (Weeks 2004: 186-187). Jag anser att artikulationen skapar betydelse kring vad som anses vara värdeskapande arbete, vilket i sin tur skapar mening kring vad som definieras som aktivitet och passivitet. Det visar hur det är möjligt att, som Weeks skriver, använda betydelsen av arbete för att skapa politisk debatt kring vad som över huvud taget anses ha ett värde i samhället (ibid.).

Även de los Reyes och Mulinari diskuterar lönearbetets betydelse för vad som anses ingå i den formella arbetsmarknaden. De beskriver hur den globala arbetsdelningen och migrationsflödet omstrukturerar gränsen mellan betalt och obetalt arbete och dess betydelse (de los Reyes & Mulinari 2005: 106). Artikulationer i materialet om att avsaknaden av lönearbete skulle innebära total passivitet osynliggör det obetalda och informella arbetet som utförs. Samtidigt menar jag att talet om passivitet skapar mening om vad som anses vara ett värdigt liv. Detta kan även förstås utifrån det resonemanget jag tidigare fört, där

föreställningar om den ”svenska” medelklassnormen skapar ideal om vad som kan uppfattas som respektabla aktiviteter eller livsstil. Weeks anser att vad vi gör, i termer av arbete, har konsekvenser för vilka vi är och vad vi tänker (Weeks 2004: 184). Vad som definieras som arbete är beroende av historiska processer och är föränderligt (Weeks 2004: 186). Jag menar att betydelsefixeringar i materialet skapar naturaliserade föreställningar om vad som anses vara värdeskapande arbete, liksom föreställningar om aktivitet och ett respektabelt liv.

Den individuella respektive den strukturella diskursen existerar parallellt och skapar motstridigheter i materialet. Den individuella diskursen ligger som grund för artikulationer om ständig förbättring genom friskvård och utbildning men även diagnostisering. Exempelvis patologiseras individer som positioneras som icke-anställningsbara genom artikulationer där diagnosliknelser används för att beskriva livsvillkor: ”[...] deltagarna har lämnat sitt socialbidragsberoende. En del deltagare har då varit beroende av socialbidrag i mer än tio år” (Entreprenör 2013: 17). Samtidigt existerar artikulationer som kan länkas till den strukturella diskursen, som synliggör att unga med ”neuropsykiatriska diagnoser” generellt får bristande stöd i skolan (Orsaker 2013: 7). Utifrån den strukturella diskursen förekommer också förslag på insatser genom arbete med attitydförändringar hos arbetsgivare i relation till ”unga med olika typer av diagnoser” (Orka jobba 2012: 14-15). Jag tolkar dessa artikulationer som del av en strukturell förklaring som inte fokuserar på ansvaret hos de enskilda individerna i projekten. Samtidigt ser jag dessa betydelser som underordnade i materialet. Meningen som skapas om att inte vara anställningsbar går att förstå utifrån den individuella diskursen om korrigering och förbättring av individer som själva bär ansvar för processen.

7.1.9 Sammanfattning: att inte vara anställningsbar

Jag har i detta stycke resonerat kring hur mening skapas kring att inte vara anställningsbar och hur positionen skapas genom förväntningar, föreställningar och normer. Jag har analyserat artikulationer om brister hos individer i relation till kunskap, erfarenhet och självkänsla samt resonerat kring hur det skapar positionen som icke-anställningsbar. I analysen har jag även lyft fram hur föreställningar om hälsa, diagnoser, livsstil och aktivitet bidrar till att skapa ideal om funktionsförmåga och respektabilitet. Jag har diskuterat närvaron av individuella och strukturella diskurser om arbetslöshet i materialet och resonerat kring hur dessa skapar mening om vad det innebär att inte vara anställningsbar. I nästa stycke går jag igenom de artikulationer och diskurser som existerar kring metoder i projekten som skapar mening kring hur deltagarna ska bli anställningsbara.

7.2 Att bli anställningsbar

I det här stycket fokuserar jag på den betydelse som skapas kring processen genom vilken subjekt förväntas bli anställningsbara i projekten. Jag ser processen som en transformation som de unga deltagarna förmodas gå igenom efter att ha positionerats som icke-anställningsbara. Jag diskuterar de metoder, strategier och förväntningar som får betydelse i relation till den processen.

7.2.1 Betydelse av metoder och tekniker

I materialet presenteras metoder och tekniker som används i projekten. Här beskriver jag hur individer ”anvisas” till projekt och hur det beskrivs som i behov av ”kontroll”, ”krav”, ”kartläggning” och ”incitament”. Behovet av ”kartläggning” handlar i huvudsak om att få en helhetsbild av deltagarnas situation (Coachning 2012: 19). Nödvändigheten av ”kartläggningssamtal” betonas och att inte ha ”kartlagt personen riktigt” beskrivs som en orsak till att personer anvisas till sammanhang de ”inte är redo” för (Coachning 2012: 22, 24). Skeggs menar att diskursiv betydelse om kategorin ”arbetarklass” konstruerats historiskt av medelklassens observation, kategorisering och mätning av både ekonomiska och moraliska aspekter av ”den andra” (Skeggs 1999: 14-15). De unga deltagarnas behov av krav och kontroll formuleras i materialet, bland annat som att de: ”behöver 'ha ögonen på sig'” (Coachning 2012: 22, 25). ”Jag tycker att det känns bra med krav, om jag inte får det fastnar jag framför DVD-boxen med Skärgårdsdoktorn”, som en deltagare uttrycker det” (Coachning 2012: 15). I citatet från materialet lyfts deltagarens egna uttalanden fram, vilket gör att behovet av krav får betydelse som deltagarens egna önskningar. Samtidigt skapas mening kring ”att anvisas” som kan förstås utifrån Mäkitalo och Hertzberg resonemang om att arbetsförmedlingen och andra arbetsmarknadspolitiska insatser kan förstås som en form av tvång (Mäkitalo & Hertzberg 2006: 3).

Det innebär att det stora flertalet av de unga deltagarna i ESF- projekt inte själva valt att bli coachade. Och även om de anvisande myndigheterna till dessa projekt menar att det finns inslag av frivillighet eller eget val så överensstämmer inte deltagarnas bild helt med detta (Coachning 2012: 25).

Artikulationer om att deltagandet inte är frivilligt existerar därmed i materialet, även om det inte problematiseras närmare. Istället framhävs att ”arbetet *underlättas* [min kursivering]

betydligt om deltagaren själv känner sig redo” att delta i projekten (Coachning 2012: 24). En artikulation om att anvisande myndigheter ”tillämpar en form av valfrihet” innebär att deltagarna får ett antal projekt presenterade för sig och sedan får välja ett av dessa (Coachning 2012: 22). ”Valfriheten” är därmed begränsad utifrån ett urval som gjorts av någon annan. Att deltagarna upplever medverkan som ett ”tvång” kan även komma till användning i projekten, vilket lyfts fram i materialet:

Det kan också finnas incitament att ta sig ”vidare” från det ”tvång” som till exempel ett projekt som man blir anvisad till kan upplevas som. ”Om man upplever det som trist eller meningslöst så kan detta trigga individen att ta sig därifrån så snabbt som möjligt”, säger en coach (Coachning 2012: 18).

Det uppstår därmed en motsättning i diskursen om att projekten ska vara en plats där de unga trivs och känner sig hemma, men där de samtidigt inte ska *trivas för bra* så att de tar sig ”därifrån”. Det uppstår även en motsättning då deltagarna anvisas till projekten, men att ”frivillighet” och ”eget val” anses eftersträvansvärt och ”motivation” görs till en av projektens övergripande målsättningar. Tvång och att inte trivas för bra, får därmed betydelse i materialet för att få ”människor som inte vill till att vilja” (Coachning 2012: 18). Det skapar betydelse i relation till projekten som en plats mellan utanförskap och arbetsmarknad vilket gör projekten, likt utanförskapet, till en plats som deltagarna ska ”ta sig ur”.

7.2.2 Betydelse av utbildning

Som den första delen av analysen har visat, skapas betydelse om positionen icke-anställningsbar, utifrån tillskrivningar av brist på ”kunskap”, ”förmåga” och ”erfarenhet”. Betydelse kring projektens metoder, som coachning, friskvård och praktik, skapas i relation till målet att deltagarna ska få arbete eller påbörja en utbildning (Coachning 2012: 12, 16; Praktik 2011: 34; Orka jobba 2012: 12). Skeggs beskriver hur arbetarklassens skolgång organiserades i 1900-talets Storbritannien för att ge arbetarklassen en medelklasslivsstil genom civilisering, behärskning och disciplinering (Skeggs 1999: 72). Utifrån Carlbaum kan den samtida svenska utbildningspolitiken förstås som präglad av diskurser som skapar betydelse kring önskvärda medborgare som anställningsbara individer (Carlbaum 2011: 237). Diskursen innebär en skola och en utbildningspolitik som är till för arbetsmarknaden, där utbildning framställs som en investering i landets framtid i en globaliserad och konkurrensutsatt värld (Carlbaum 2011: 176-180). Mulinari lyfter fram den svenska läroplanen från 1994 och dess tal om ”kristen tradition” och ”västerlandshumanism” som

exempel på den nyassimilationistiska diskursen i utbildningspolitiken (Mulinari 2009: 214-215). Utbildningen blir ett led i en intervention i vilken ”de andras” världsuppfattningar ses som ett hot mot den nationella självbilden, enligt Mulinari (ibid.). Utbildning inverkar på hur en föreställd ”svensk” gemenskap konstrueras och hur föreställningar om önskvärda medborgare skapas genom exkludering och villkorad inkludering. De dominerande diskurserna om anställningsbarhet sätter ramarna för möjliga subjektspositioner inom så väl utbildningspolitik som arbetsmarknadspolitik. Mot bakgrund av detta ser jag artikuleringer om behovet av utbildning i materialet som en sammanlänkning mellan utbildning, assimilation och anställningsbarhet i den individuella diskursen.

7.2.3 Betydelse av arbetslivserfarenhet

Brist på erfarenhet i relation till social förmåga och accepterat beteende på en arbetsplats, får dominerande betydelse framför artikuleringer om brist på erfarenhet i relation till ett specifikt yrke (Praktik 2011: 30-36). Persson Thunqvist forskning om kommunala ungdomsprojekt visar hur ungdomarna i studien inte tränades i yrkesspecialiserade kvalifikationer, utan istället till en identitet med en särskild moralisk hållning som ansågs önskvärd i arbetslivet (Persson Thunqvist 2006: 155). Artikulationer kring åtgärder länkas till personlighetsutveckling, framför allt i praktik som metod, där unga får erfarenhet av att befinna sig på en arbetsplats vilket ska leda till ökad social förmåga (Praktik 2011: 12). Studiebesök nämns som en framgångsrik metod i relation till deltagare som ”ekonomiskt och psykologiskt” befinner sig i ”utsatta situationer” där ”inspiration från engagerade företagare eller andra förebilder eller ta del av andra deltagares framgångar för att bryta sitt utanförskap är aktiviteter som bidrar till fortsatt utveckling.” (Entreprenör 2013: 22). Här uppstår mening kring hur brist på egenskaper och förmågor hos individer ska åtgärdas på individuell nivå genom goda förebilder. Samtidigt förkommer artikuleringer i förhållande till åtgärder som kan förstås i relation till den strukturella diskursen: ”Man kan inte coacha bort bostadsbrist eller att deltagaren inte har någon arbetslivserfarenhet. Det behövs praktikplatser, utbildningsinsatser [...] Risken kan annars bli att man härleder orsaken till arbetslösheten hos deltagaren” (Coachning 2012: 28). Konflikt uppstår när andra artikuleringer förekommer i materialet som motsäger den tidigare: ”De [coacherna] menar också att i princip vem som helst kan coachas till vad som helst” (Coachning 2012: 20). Citatet kan länkas till den individuella diskursen om korrigerande av individer som får en överordnad position i artikuleringer om coachning.

7.2.4 Artikulationer om självkänsla

Som den första delen av analysen visat tillskrivs målgruppen ”dålig självkänsla”, eller svag ”social kompetens” och ”passivitet” (Orka jobba 2012: 12). De lösningar som konstrueras i materialet är att genom ”samtal”, ”coachning”, ”personlig utveckling”, ”livsstilsförändring” skapa förutsättningar för en förbättrad självkänsla och egen motivation (Orsaker 2013: 27; Coachning 2012: 2-23; Entreprenör 2013: 20-21; Orka jobba 2012: 12-13, 20). Jag menar att dålig självkänsla konstrueras som ett individuellt problem som kräver individuella lösningar där det egna ansvaret och viljan till förändringen står i fokus. Enligt Skeggs är ansvarstagande och ständig förbättring länkat till *självkänsla* och *värdighet*, vilket är önskvärda egenskaper hos respektabla subjekt (Skeggs 1999: 100). Metoderna som används i projekten berör bland annat ”empowerment” som definieras som egenmakt och innebär att en ökad ”inre styrka” ska ge ”självförtroende” och ”värdighet” (Orka jobba 2012: 38). De betydelsebärande begreppen i materialet stämmer därmed helt överens med begreppen i Skeggs resonemang om konstruktionen av respektabla subjekt. Förbättring är centralt i processen som skapar betydelse om klass, eftersom det är genom att bli bättre som skillnaden uppstår till de som inte vill eller lyckas förbättra sig (Skeggs 1999: 133). ”Dålig självkänsla” kan förstås i relation till kravet på förbättring och respektabilitet och individer med ”dålig självkänsla” positioneras som ansvariga för sin egen förbättring, vilket jag uppfattar som ett steg i processen att bli anställningsbar.

Länken mellan livsstil och hälsa är tydligt i materialet: ”unga ska få bra rutiner i sin vardag, utveckla bättre och sundare levnadsvanor som att äta nyttigt och regelbundet, utveckla sunda sovvanor och få kunskap om hur de bättre kan hantera stress” (Orka jobba 2012: 12). Metoderna syftar även till att ”minska aggressivitet, förbättra sociala färdigheter och moralisk utveckling för att hindra att ungdomar återfaller i normbrytande beteende” (Orka jobba 2012: 37). ”Friskvård” får betydelse i relation till livsstilsförändringar och motivation som länkas till självkänsla och aktivitet (Orka jobba 2012: 20). Ett uttalande från en deltagare exemplifierar länken mellan fysisk friskvård och arbete med självkänsla och motivation: ”Vi får träna gratis på gymmet. Vi får också träna på att tänka positivt! Tjej, 19 år” (Orka jobba 2012: 21). Mening uppstår kring ”friskvård” i relation till dygnsrytm, rutiner, träning, kost och vanor men även kulturaktiviteter och ekonomisk planering (Orka jobba 2012: 7, 20-22). Fysisk träning länkad till positivt tänkande, skapar mening kring vad som anses vara en önskvärd syn på livet, men också om vilka aktiviteter som anses värdefulla. Detta kan länkas till ideal om funktionsfullkomlighet, självförsörjning och respektabilitet.

”Friskvård” genom fysisk och mental självförbättring kan därmed förstås som en del en ständiga pågående processen för att närma sig idealet och kan ses som betydelsebärande i diskursen om anställningsbarhet.

7.2.5 Utanförskap och rasism

Metoderna i materialet riktas till specifika grupper vilket konstruerar meningsbärande kategorier. ”Coachning riktades primärt till korttidsarbetslösa men har allt eftersom riktats till nya målgrupper som till exempel individer med funktionsnedsättning och nyanlända immigranter” (Coachning 2012: 11). Citatet exemplifierar hur dessa grupper tillskrivs behov av särskilda insatser, vilket skapar en viss betydelse om norm och avvikelse. de los Reyes och Mulinari beskriver att fokus på vissa individer eller grupper som förklaring till ojämlika villkor och segregering exempelvis på arbetsmarknaden, skapar en mening som gör dessa grupper till ansvariga för sin egen underordning (de los Reyes & Mulinari 2005: 129). Detta kan förstås utifrån den individuella diskursen, där strukturella och institutionella förklaringar underordnas de individuella förklaringarna, vilket gör individerna ansvariga. Det kan även förstås utifrån diskursen om ”arbete som nyckel till integration”, som tidigare diskuterats. Talet om utanförskap som något som individer är ansvariga för att ”ta sig ur”, får betydelse i relation till detta. ”Vidare syftar projektet till att öka samverkan mellan olika aktörer för att underlätta för varje enskild individ att snabbare ta sig ur sitt utanförskap.” (Coachning 2012: 31). Artikulationen om att individer själva ska ”ta sig ur sitt utanförskap” kan förstås som en del av det som Fogde kallar ”jobbsökardiskursen”, i vilken ett ideal konstrueras om aktiva individer som genom arbetssökande själva ska ta ansvar för sin anställningsbarhet (Fogde 2011: 40).

Enligt diskursteorin befästs vissa betydelser genom att andra möjliga betydelsefixeringar utesluts (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 34-37). Utifrån detta får diskursen om ”utanförskap” som ett individuellt problem en överordnad betydelse i materialet genom att alternativa betydelser utesluts. Diskriminering som orsak till arbetslöshet, vilket Mäkitalo definierar som en relativt ny diskurs, kan ses som ett alternativ som utesluts i diskursen om ”utanförskap” (Mäkitalo 2006: 58). Artikulationen att ojämlika villkor och en segregerad arbetsmarknad beror på diskriminering på grund av rasism existerar inte i diskursen om ”utanförskap” i materialet. Acker diskuterar hur olika former av ojämlikheter existerar samtidigt, men att vissa maktstrukturer synliggörs och därmed anses illegitima, medan andra osynliggörs och därmed blir legitima (Acker 2011: 48-51). De maktrelationer som är synliga i

materialet och därmed blir illegitima utgår från kön och funktionsförmåga som diskrimineringsgrund. Uttalanden existerar om att kvinnor och män behandlas på olika sätt vilket formuleras som något som projekten bör arbeta emot (Coachning 2012: 25, 28). Som tidigare nämnts, lyfts fördomar och okunskap fram i relation till funktionsförmåga som anledning till att projekten arbetar med attitydförändringar hos arbetsgivare (Orka jobba 2012: 14-15). Däremot har jag inte kunnat utläsa några artikuleringar som synliggör rasism som ojämlikhetsskapande på arbetsmarknaden, varken i deltagarnas berättelser eller i övrigt i materialet. Istället skapas betydelse kring ”erfarenhet” och ”kompetens”, vilket Acker påpekar är en subjektiv bedömning, som döljer diskriminering vid exempelvis rekrytering (Acker 2011: 46).

Att rasism inte görs till betydelsebärande innebär att maktrelationer som upprätthåller rasistiska maktordningar kan förstås som osynliggjorda i materialet, vilket tenderar att legitimerar dem. Trots att rasism vid rekrytering är en stark diskurs inom arbetslivsforskning (Acker 2011: 46), är diskursen inte närvarande i materialet. Acker menar att när ojämlikhetssystem osynliggörs blir de svårare att ifrågasätta och förändra dessa, då mening skapas som legitimerar och institutionaliserar dem (Acker 2011: 51-52). Även Skeggs resonerar kring hur maktskillnader i relation till klass osynliggjorts, vilket tyder på att ojämlikheten normaliseras (Skeggs 1999: 19). Utifrån Acker och Skeggs menar jag att diskursen om ”utanförskap” i materialet osynliggör maktrelationer och ojämlikheter i arbetslivet. Klass och ”ras”/etnicitet tillskrivs ingen diskursiv betydelse i materialet, vilket jag anser förnekar och osynliggör de maktordningar som upprätthåller skillnader i tillgång till symboliska och materiella resurser baserat på detta.

7.2.6 Samhällsutveckling och normaliserad instabilitet

Artikuleringar om ökat antal coachningstjänster länkas till ”samhällsutvecklingen”, i en värld av ”globalisering”, ”ökad konkurrens” där ”utvecklingen går mot mer och mer bantade, effektiva och flexibla organisationer” (Coachning 2012: 11). de los Reyes och Mulinari beskriver hur postkoloniala teoretiker kritiserat den moderna västerländska kunskapsproduktionen som, genom universella anspråk, konstruerar ”neutrala sanningar” om mänsklighetens historia (de los Reyes & Mulinari 2005: 70-71). Utifrån kritiken menar jag att ”samhällsutvecklingen” i materialet beskrivs som oundviklig och neutral, vilket skapar en mening som normaliserar det aktuella tillståndet. Genom artikuleringen konstrueras utvecklingen som ofrånkomlig och alternativa möjligheter utesluts. De föreslagna åtgärderna

bidrar ytterligare till normalisering: ”Eftersom livslånga anställningar blir allt mer sällsynta har ungdomsentreprenörskap blivit ytterligare en väg till att få fäste på arbetsmarknaden.” (Entreprenör 2013: 8). de los Reyes och Mulinari anser att projekt- och behovsanställningar, återkommande arbetslöshet, ofrivilligt deltidsarbete normaliserat instabilitet på den svenska arbetsmarknaden (de los Reyes & Mulinari 2005: 108). De betydelser jag uttolkar i materialet kan ses som uttryck för fixeringar av mening, som beskriver en oundviklig samhällsutveckling där anpassning till arbetsmarknadens villkor står i centrum. Enligt diskursteorin innebär betydelsefixering alltid uteslutning av alternativ men betydelser är samtidigt tillfälliga och politiska (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 54-56). Mitt resonemang kring antagonistiska diskurser om orsaker till arbetslöshet visar hur artikuleringar som skapar diskursen om den individuella förklaringsmodellen är överordnade och i vissa fall dominerande i materialet. Den individuella diskursens hegemoni befästs även genom betydelsefixeringar kring individuella lösningar på strukturella problem.

7.2.7 Entreprenören som ideal

I materialet kan ”entreprenörskap” ses som ett element som fylls med olika betydelser i olika sammanhang. Den dominerande innebörden av ”entreprenörskap”, som blir en betydelsefixering, kan förstås som en metafor för idealet om det anställningsbara subjektet. I den dominerande definitionen är entreprenörskap ”ett personligt förhållningssätt i livet”, ”en attityd, en inställning”, ”som man kan lyfta fram hos alla människor.” (Entreprenör 2013: 16, 19). ”Entreprenören” kan ses som en idealposition i diskursen då de egenskaper och önskvärda beteendet som konstruerar positionen som anställningsbar dominerar talet om entreprenören. ”Vanliga drag hos en entreprenör är nyfikenhet, kreativitet, en positiv syn på arbete, självständighet, envishet, hängivenhet, optimism och visionärt tänkande” (Entreprenör 2013: 7). Dessutom dominerar den individuella diskursen beskrivningen av ”entreprenören” genom fokus på arbetsmoral och eget ansvar: ”Men det handlar även om sociala aspekter, att utveckla egenskaper hos människor som handlar om attityder och inställningar i vardagen” (Entreprenör 2013: 9). Ett ”entreprenöriellt förhållningssätt” till livet får betydelse som något som skapar ”självkänsla och självförtroende” (Entreprenör 2013: 16).

Fogde menar att jobsökardiskursen, i vilken ideal om anställningsbarhet konstrueras, inte bara handlar om att sälja sin arbetskraft utan även om förmågan att sälja sig själv (Fogde 2011: 41). Förmågan att sälja sig själv kan även ses som ett dominerande krav för att lyckas som entreprenör (Entreprenör 2013: 14, 16). Carlbaum menar att inom utbildningspolitiken

konstrueras entreprenören som en könad position, vars önskvärda egenskaper förknippas med maskulinitet (Carlbaum 2012: 230-233). Även Fogde ser det anställningsbara subjektet som maskulint kodat och menar att förväntningar som finns på en kvinnlig position, inte överensstämmer med idealet om säljbarhet och konkurrens (Fogde 2011: 30, 40-41). "Entreprenören" konstrueras i materialet som en tankefigur som existerar bortom sociala och samhällseliga kontexter, där den rätta inställningen avgör möjligheten att lyckas. Det egna ansvaret för att bli anställningsbar är en del av den entreprenöriella synen där "förmågan att identifiera möjligheter" är ledord (Entreprenör 2013: 7). "Entreprenören" konstrueras här som en neutral kontextlös individ som utgår från en maskulin norm och en privilegierad position som inte begränsas av sin positionering i makthierarkier. Detta kan även länkas till Ackers resonemang om att det sättet på vilket arbete generellt organiseras, utgår från en vit man som varken har ansvar, krav eller begränsningar (Acker 2011: 44).

7.2.8 Sammanfattning: att bli anställningsbar

I stycket om att bli anställningsbar har jag analyserat hur mening skapas kring de metoder som används i projekten där "förbättring" får betydelse i relation till utbildning, erfarenhet, självkänsla, funktionsförmåga och hälsa. Resonemanget har visat hur processen att bli anställningsbar sker genom självkontroll, disciplinering och strävan mot ett respektabelt ideal. Liksom i föregående stycke har jag även här analyserat den individuella och den strukturella diskursen om arbetslöshet. Jag har visat hur dessa skapar betydelse och sätter gränser för den transformation som projektdeltagarna förväntas genomgå för att bli anställningsbara. Jag har även diskuterat hur betydelse kring "utanförskap" konstruerar diskursiva positioner som subjekt måste "ta sig ur" för att bli anställningsbara. Diskursen om "utanförskap" dominerar som förklaring till att inte vara anställningsbar, vilket exkluderar alternativa artikuleringar om ojämlika maktrelationer som förklaringsmodell. de los Reyes och Mulinari beskriver hur lönearbete kan ses som ett disciplineringsprojekt på en differentierad arbetsmarknad i vilken lönearbete ikoniserar (de los Reyes & Mulinari 2005: 111). Jag menar att materialet inte enbart konstruerar ett ideal om anställningsbarhet, lönearbete och självförsörjning, utan att mening även skapas kring vad som över huvud taget kan uppfattas som värdefull aktivitet och en acceptabel livsstil. I nästa kapitel kommer jag att sammanfatta resonemanget i analysens två delar och på så vis besvara de inledande frågeställningarna.

8 Slutsatser

I detta kapitel presenterar jag slutsatserna från analysen och besvarar de inledande frågeställningarna. Jag för även ett resonemang kring reflexivitet och genomförandet av analysen och avslutar med att diskutera förslag på framtida forskning inom området.

Uppsatsen syfte har varit att undersöka den betydelse som skapas om anställningsbarhet i diskurserna som dominerar materialet. Utifrån tidigare forskning utläser jag två diskurser i materialet, den individuella och den strukturella, som får betydelse som förklaring till arbetslöshet och som även skapar mening kring möjliga lösningar. I enighet med den strukturella diskursen förekommer artikulationer om bristande stöd från vuxenvärlden, ekonomisk lågkonjunktur, negativa attityder hos arbetsgivare eller brist på bostäder, praktik- och utbildningsplatser. Analysen visar att kön och funktionsförmåga kan få betydelse som diskrimineringsgrund, vilket jag menar kan förstås utifrån den strukturella diskursen. Den strukturella diskursen står i antagonistiskt förhållande till den individuella, vilken får en överordnad ställning i materialet och blir nästintill hegemonisk. Betydelsefixeringar inom ramen för den individuella diskursen tillskriver vissa individer och grupper brister, bland annat i relation till utbildning, erfarenhet, förmåga, självkänsla och motivation. Analysen visar att detta skapar en mening kring att förändra beteende och livsstil på en individuell nivå. Satsningar på personlighetsutveckling, självförbättring, friskvård, önskvärda aktiviteter och en entreprenöriell syn på livet blir tänkbara metoder inom ramen för diskursen.

På gränsen mellan den individuella och den strukturella förklaringsmodellen existerar diskursen om ”utanförskap” i materialet. Diskursen skapar dominans genom att utesluta alternativ och de lösningar och åtgärder som uppkommer i förhållande till ”utanförskap” är individuella. Analysen visar att diskursen om ”utanförskap” osynliggör strukturella förklaringar om rasism och diskriminering baserat på föreställningar om klass. Genom analysen besvaras därmed den första frågeställningen om vilka dominerande diskurser som framkommer i kunskapsproduktionen samt vilka förväntningar, föreställningar och normer som uppstår.

Analysen visar hur ”samhällsutvecklingen” beskrivs som oundviklig och normaliserar de aktuella villkoren på arbetsmarknaden. Utifrån diskursteorin har jag dekonstruerat de

föreställningar som får dominerande betydelse och uppfattas som självklara, genom att visa hur de kan förstås som artikuleringar inom ramen för specifika diskurser som sätter gränser för hur något kan förstås och vilka lösningar som kan föreslås.

Jag har utgått från synen på interpellation som en process i vilken subjektspositioner konstrueras i diskursen genom tillskrivning av möjligheter, förväntningar och begränsningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 48-49). Analysen genomsyras även av det intersektionella perspektivet och dess förståelse av det komplexa samspelet mellan maktordningar som transformerar de processer i vilka subjektspositioner konstrueras. Jag besvarar min andra frågeställning genom att utifrån analysen dra slutsatsen att subjektspositionen som anställningsbar respektive icke-anställningsbar skapas genom betydelsefixeringar om normalitet och avvikelse. Positionen som icke-anställningsbar konstrueras utifrån tillskrivning av brister, passivitet och avvikelse som skapar mening kring exkludering och formulerar krav på förbättring. Subjektspositioner som får betydelse i materialet i relation till att inte vara anställningsbar interPELLERAR vissa subjekt till positioner som: ”ensamstående”, ”nyanlända”, ”gråzonselever”, ”bidragsberoende” eller positioner som tillskriver personer ”diagnoser” eller ”funktionsnedsättningar”. Den position som får betydelse som överordnad och önskvärd konstrueras som en dikotomi till den icke-anställningsbara. Subjekt interPELLERAS till positionen som anställningsbar utifrån önskvärda egenskaper och som ”respektabel”, ”motiverad”, ”integrerad och assimilerad” i en ständigt process av självförbättring av livsstil, hälsa och personlighet. Positionen som anställningsbar får betydelse i relation till egenskaper och personlighet snarare än till en yrkesspecialisering. Jag menar att positionen som anställningsbar får betydelse som ett ideal som genom disciplinering skapar önskvärt beteende. Anställningsbarhet får betydelse som en ständigt pågående process mot ett ideal som aldrig helt går att uppnå.

Utifrån det intersektionella perspektivet visar analysen hur kategoriseringar och maktrelationer skapar en komplex betydelse kring dessa positioner. I analysen framgår att diskursiv betydelse av kön och klass samverkar i meningsskapandet av ett respektabelt ideal. De systematiska skillnader i tillgång till materiella och symboliska resurser som utgör projektytan för betydelsefixeringar om klasspositioner, får i materialet mening som ett individuellt problem med krav på ”förbättring”. Betydelsen av klass i diskursen om ”utanförskap” länkas även till föreställningar om ”kulturell gemenskap” och ”assimilation”. Krav på assimilation och artikuleringar om ”arbete som nyckel till integration” skapar

ytterligare mening om anställningsbarhet och krav på ”förbättring”. Samtidigt osynliggör diskursen rasism, vilket naturaliserar och legitimerar ojämlikhet. Analysen visar hur det anställningsbara idealet konstrueras utifrån maskulint kodade normer, vilket blir en upprepning som förhindrar interpellation av subjekt som tillskrivs en annan position. Positionen som anställningsbar får betydelsen utifrån ideal om hälsa, vilket i materialet länkas till funktionsförmåga och skapar mening kring avvikelse och norm i relation till ett funktionsfullkomligt ideal. Avvikelse från det funktionsfullkomliga idealet måste alltid markeras i materialet, vilket innebär att vissa subjekt interPELLERAS ensidigt och att alternativa möjliga positioner exkluderas, vilket skapar ett begränsat diskursivt handlingsutrymme. Sammanfattningen visar att analysen besvarar frågeställningen om hur betydelsen kring anställningsbarhet kan förstås med ett intersektionellt perspektiv.

En slutsats som jag drar utifrån analysen är att kategorier alltid existerar och skapar betydelse, men det är möjligt att ifrågasätta den betydelse som blir dominerande. Det är även möjligt att granska vilka implikationer det får för olika subjekts möjligheter att interPELLERAS och vilket handlingsutrymme det medför. Arbetslöshet får olika betydelser i skilda diskurser och dessa fixeringar bidrar till att skapa mening kring ansvar och lösningar. En annan slutsats som jag drar är att diskurser om anställningsbarhet inte enbart skapar mening om vad som anses vara värdefullt arbete, utan även kring hur människor ska vara samt den livsstil och det beteende som krävs för att kunna inta en position som ger handlingsutrymme i diskursen.

Jag har tagit mig an materialet med en interkategorisk intersektionell ansats utan att på förhand ge företräde åt vissa kategorier eller maktordningar. I analysen framgår att klass, genom respektabilitetsidealet är betydelsebärande i materialet och att även idealet kring funktionsfullkomlighet har en central betydelse. Artikulationer om ”ras”/etnicitet har inte lika stort fokus i materialet, eller är outtalat och blir därför intressanta i analysen som just osynliggjord eller exkluderad kategori. Analysen står på en diskursteoretisk grund och är en sammanvävning av olika teoretiska ramverk och tidigare forskning, vilket skapar en intersektionell analys. Genomgående har jag använt mig av de diskursteoretiska begreppen och den diskursanalytiska metoden, även om detta inte alltid skrivits ut i analysen. Jag har använt citat och begrepp från materialet i hög utsträckning för att skapa en tydlig och transparent analys. Teorin har skapat ramarna för analysen och förutsättningarna för mina tolkningar. Min intention har varit att utifrån en kritisk ansats, dekonstruera och ifrågasätta för

givet tagna betydelser, men jag har genom analysen varit medveten om att mina tolkningar, benämningar och kategoriseringar även bidrar till att skapa mening och betydelsefixeringar. Ett område som jag inte har kunnat undersöka närmare inom ramen för den här studien är de artikulationer som kan förstås i termer av motstånd eller motdiskurser i materialet från Temagruppen. Genom intervjuer med deltagare men även utifrån utsagor från andra som medverkar i publikationerna uppstår betydelser som ifrågasätter de dominerande diskurserna eller utmanar den mening som tillskrivs en position. Jag har i uppsatsen fokuserat på de diskursiva ramarna och normerna som villkorar dessa artikulationer och menar att framtida forskning inom området med fördel skulle kunna fokusera på det motstånd som existerar i materialet. Jag ser även ett värde i att undersöka EU-finansierade arbetsmarknadsprojekt på andra platser inom unionen eller att närmare undersöka material på andra nivåer inom ramen för Europeiska unionens satsningar på sysselsättning. Analysen visar hur kunskapsproduktion inom Temagruppen, som en del av den svenska arbetsmarknadspolitiken, skapar mening kring anställningsbarhet. Betydelsen av anställningsbarhet är ständigt föränderlig och vidare studier av positionens innebörd inom andra arbetsmarknadspolitiska områden skulle kunna bidra med fler perspektiv. Slutligen ser jag kombinationen av den diskursteoretiska tankevärlden och det intersektionella perspektivets förståelse för makt som givande även i framtida studier.

9 Referenser

Primärmaterial

Coachning, ”Tid för coachning” (2012). [elektronisk]. Tillgänglig:
http://www.temaunga.se/sites/default/files/tid_for_coachning.pdf
Hämtdatum: 2014-04-06

Entreprenör, ”Två tomma händer” (2013). [elektronisk]. Tillgänglig:
http://www.temaunga.se/sites/default/files/Rapporter/webb_tva_tomma_hander.pdf
Hämtdatum: 2014-04-06

Orka jobba, ”Orka jobba” (2012). [elektronisk]. Tillgänglig:
http://www.temaunga.se/sites/default/files/orkajobba2012_webb.pdf
Hämtdatum: 2014-04-06

Orsaker, ”Tio orsaker till avhopp” (2013). [elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.temaunga.se/sites/default/files/tioorsaker.pdf>
Hämtdatum: 2014-04-06

Praktik, ”I praktiken sänker vi trösklarna” (2011). [elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.temaunga.se/sites/default/files/Rapporter/praktikstudien2011.pdf>
Hämtdatum: 2014-04-06

Sekundärmaterial

Acker, Joan (2011) [2006]. ”Ojämlighetssystem – kön, klass och ras i organisationer” i Selberg, Rebecca & Paula Mulinari (red.). *Arbete: intersektionella perspektiv*. Malmö: Gleerup, s. 37-58

Anderson, Bridget (2000). *Doing the dirty work?: the global politics of domestic labour*. London: Zed

Bohlin, Rebecka (2012). *De osynliga: om Europas fattiga arbetarklass*. Stockholm: Atlas

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Carlbaum, Sara (2012). *Blir du anställningsbar lille/a vän?: Diskursiva konstruktioner av framtida medborgare i gymnasier reformer 1971-2011*. Diss., Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet: Umeå

de los Reyes, Paulina & Diana Mulinari (2005). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber

Eldén, Sara (2005). "Att fånga eller bli fångad av diskursen? Om diskursanalys och emancipatorisk feministisk metodologi" i Lundqvist, Åsa, Karen Davies & Diana Mulinari (red.). *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber, s. 60-74

En agenda (2013). "En agenda för ny kompetens och arbetstillfällen", Europeiska kommissionen, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sv&catId=958>
Hämtdatum: 2014-05-30

ESF i EU (2013). "Europeiska Socialfonden (ESF) i EU", Svenska ESF-rådet, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.esf.se/sv/ESF-i-EU/>
Hämtdatum: 2014-05-30

Europe 2020 (2013). "Europe 2020 in Sweden", European Commission, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/sverige/country-specific-recommendations/index_en.htm
Hämtdatum: 2014-05-30

Europeiska socialfonden (2013). "Europeiska socialfonden - Vad är ESF?", Europeiska kommissionen, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=sv>
Hämtdatum: 2014-05-30

Fink, Janet & Åsa Lundqvist (red.) (2009). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber

Fogde, Marinette (2011). "Att göra sig anställningsbar - Om instrumentella identitetspositioner och könad säljbarhet", *Sociologisk Forskning*, vol. 48, nr. 4, s. 25-43

Foucault, Michel (2002). *Sexualitetens historia. Band 1, Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos

Haraway, Donna (2004) [1991]. "Situated Knowledge: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" i Harding, Sandra (red.). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York: Routledge, s. 81-102

Harding, Sandra (red.) (2004). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York: Routledge

Lundqvist, Åsa, Karen Davies & Diana Mulinari (red.) (2005). *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber

Lykke, Nina (2009). *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber

McCall, Leslie (2005). "The complexity of intersectionality", *Signs: Journal of Women in Culture & Society*, vol. 30, nr. 3, s. 1771-1800

Mulinari, Diana (2009). "'Den andra' familjen, Genus, nation och migration" i Fink, Janet & Åsa Lundqvist (red.). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber

Mulinari, Paula (2007). *Maktens fantasier & servicearbetets praktik: arbetsvillkor inom hotell- och restaurangbranschen i Malmö*. Diss., Institutionen för Tema Genus, Linköping : Linköpings universitet

Mäkitalo, Åsa (red.) (2006). *Att hantera arbetslöshet - Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Arbetslivsinstitutet: Stockholm

Mäkitalo, Åsa & Fredrik Hertzberg (2006). "Inledning" i Mäkitalo, Åsa (red.) *Att hantera arbetslöshet - Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Arbetslivsinstitutet: Stockholm, s. 1-10

Mäkitalo, Åsa (2006). "Arbetslöshet och institutionell kategorisering" i Mäkitalo, Åsa (red.) *Att hantera arbetslöshet - Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Arbetslivsinstitutet: Stockholm, s. 43-66

Persson Thunqvist, Daniel (2006). "Identitetsarbete i kommunala ungdomsprojekt" i Mäkitalo, Åsa (red.) *Att hantera arbetslöshet - Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Arbetslivsinstitutet: Stockholm, s. 133-162

Regeringen (2013). "Arbetsmarknadspolitik", Regeringskansliet, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/14955>
Hämtdatum: 2014-05-30

Selberg, Rebecca & Paula Mulinari (red.) (2011). *Arbete: intersektionella perspektiv*. Malmö: Gleerup

Selberg, Rebecca & Paula Mulinari (2011). "What a way to make a living!" i Selberg, Rebecca & Paula Mulinari (red.). *Arbete: intersektionella perspektiv*. Malmö: Gleerup, s. 7-36

Skeggs, Beverley (1999). *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos

Svensson, Matilda (2012). *När något blir annorlunda: skötsamhet och funktionsförmåga i berättelser om poliosjukdom*. Diss., Historiska institutionen, Lunds universitet: Lund

Tema unga 2014a, (2014). "Socialfonden i Sverige", Temagruppen unga i arbetslivet, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.temaunga.se/socialfonden-sverige>
Hämtdatum: 2014-05-30

Tema unga 2014b, (2014). "Om Temagruppen Unga i arbetslivet", Temagruppen unga i arbetslivet, Hemsida, [elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.temaunga.se/om-temagruppen>
Hämtdatum: 2014-05-30

Weeks, Kathi (2004) [1998]. "Labor, Standpoints, and Feminist Subjects" i Harding, Sandra (red.). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York: Routledge, s. 181-194

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur